

A szuverenitás négy dimenziója

avagy mi a gond az Európai Unióval?

VDR 728

Tartalom

I. Miért a szuverenitás?	3
II. Hipotézisek	4
III. Európai Egyesült Államok? (A szuverenitás nemzetközi oldala)	7
IV. A mindenható Leviatán (Az állam szuverenitása)	12
V. A néptől, a néppel, a népért (A civilek és az egyén szuverenitása)	17
VI. Összegzés	20
Bibliográfia.....	22

I. Miért a szuverenitás?

A 2010-es országgyűlési választások óta a kormány retorikájának meghatározó pontját képezi az Európai Unióval való viszony meghatározása. A jobboldali kommunikáció kettőssége egyrészt egyszerű hatalmi harcokra vezethető vissza, ugyanakkor felveti a helyes definíció-értelmezés kérdését is. Elképzelhető, hogy a kormány EU-val és IMF-fel szembeni fellépése nem csupán pusztán erőfitogtatás, hanem ugyanazon fogalom eltérő értelmezése a két fél részéről.

A szuverenitás kérdése, mint olyan, az államok kialakulásához köthető, és sokáig annak legfőbb kritériumaként is kezelték. A globalizációs trendek kiszélesedésével azonban felmerült a szuverenitás problémája is: mennyire lehet önálló egy állam gazdasága, mikor bevételeinek fő részét multinacionális cégek adják; mennyiben alakíthatja szabadon saját politikáját, mikor nemzetközi szervezetek tagjaként szuverenitása egy részéről lemondott, bizonyos előnyök javára; nem beszélve arról, hogy saját állampolgárai előtt is megnyílt a lehetőség a nemzetközi szerepvállalásra, azaz a civil szféra érdekérvényesítő képessége is átlépte az államhatárokat.

Ebben a helyzetben valóban kérdéses, hogy létezik-e még szuverenitás, és ha igen, mennyiben képes befolyásolni az adott állam cselekvéseit. Különösen érdekessé válik ez akkor, mikor egy gazdasági válság következményeként egy tagállam vonja kétségbe a nemzetközi szervezetek hatékonyságát, és ennek rovására saját szuverenitását kívánja erősíteni. Magyarország és az Európai Unió viszonya egyre inkább elmérgesedni látszik, különösen azóta, hogy Manuel Barroso felvetette az Unió föderációvá való átalakulásának ötletét, amely ugyan az E.Sz.A.K. megalakulása óta egyfajta távlati, szellemi célként létezett, de megvalósítására komolyabb törekvések sosem születtek.

A magyar kormány ezzel szemben folyamatosan a szuverenitás fontosságát hangsúlyozza - hogy ez a szuverenitás-felfogás mennyire letisztult, esetleg mennyire keverednek benne az állami és nemzeti elemek, arra a későbbiekben kitérünk.

Dolgozatom célja, hogy az euroszeptikus álláspontot egy fogalmi félreértésen keresztül vezesse be, illetve megpróbálja felvázolni, hogy az Unióval kapcsolatos ellenvetések mennyire tekinthetők jogosnak a szuverenitás kérdésének szempontjából. Ennek vizsgálatára elsősorban a magyarországi példákat használom fel, míg az Unió melletti álláspontot főleg a nemzetközi irodalommal igyekszem majd alátámasztani.

II. Hipotézisek

Az alábbi dolgozat alaphipotézise, hogy az Európai Unióval kapcsolatos ellenérzések növekedése napjainkban főleg abból fakad, hogy az egyes társadalmi csoportok és intézmények, úgymint az állam, a civil szféra és az egyes egyének, a szuverenitás fogalmának különböző dimenzióin keresztül értelmezik az uniós politikát, ez pedig jelentősen torzítja az uniós intézmények által kommunikált információkat.

Ennek bizonyításához egyaránt vizsgálom a szuverenitás definíciójának azon elemeit, amelyeket az egyes csoportok különösen preferálnak (függetlenség, önállóság, illetve állami prioritás), a nemzetközi szövetségek és az állam kapcsolatának, az állam belső szuverenitásának, a civil szféra érdekérvényesítő képessége és az egyéni autoritás szempontjából.

Mi is a szuverenitás?

A hivatalosan elfogadott definíció szerint:

1. Az állami önrendelkezési jog (érvényesítése), teljes állami függetlenség. 2. Korlátlan uralkodói jog.¹

A fenti értelmezés főleg a jogi – politikai megközelítést, illetve a klasszikus szuverenitás-elméletet tükrözi, de ez a tömény, sarkos megfogalmazás is rávilágít arra, hogy a szuverenitás fogalmának értelmezésekor nem mindegy, a definíció mely dimenzióját használjuk fel.

A szuverenitás klasszikus értelmezése az állami fennhatóságot emeli ki, később ez alakul át a nép, illetve a nemzet politikai - jogi szuverenitásává, köznapiban ugyanakkor az önállóság, függetlenség értelemben használatos.

Ez a két értelmezés, bár nagyjából fedésben áll egymással, mégis jelentős félreértéseket okozhat (és gyakran okoz is) a gyakorlatban. Ennek egyik kirívó példája a következő: a kormányok, és úgy általában a politikai szférában tevékenykedők, előszeretettel használják a szuverenitás fogalmát úgy, mint ami a politikai hatalmat legitimálja, elősegíti és megerősíti a demokratikus értékek megvalósulását. Ezzel szemben az állampolgárok nagyobb része (már amelyik ismeri a fogalmat) az önállóság, függetlenség, individualitás értelemben használja, ezzel nem kevés dilemmát okozva a pártok kampánymenedzsereinek és tanácsadóinak. A

¹ Magyar Értelmező Kéziszótár

politikusnak ugyanis, abban a globalizációs trendben, amely ma a világpiacot jellemzi, egyszerre kell megfelelnie a nemzetközi politikai oldalról érkező, szintén a klasszikus szuverenitás-felfogást preferáló elvárásoknak, és a hazai választói oldalról érkező, a „nemzet érdekeit” védelmező politikai – gazdasági elvárásoknak, amelyek viszont a függetlenség utáni vágyat erősítik.

Magyarországnak a NATO-hoz, majd az Európai Unióhoz való csatlakozása után ez az ellentét még jobban felerősödött, sőt, már a tárgyalások megkezdése előtt jelen volt. Nem tudom, pontosan milyen okok vezethettek ahhoz, hogy egy katonai szövetség helyett egy gazdasági szövetség megerősödése mellett/ellen fog össze több politikai és civil csoport. Az egyik, és számomra legmeggyőzőbb elmélet az, hogy a globalizáció térhódításával előtérbe került a multikulturalizmus kérdése is, háttérbe szorítva a nemzeti kultúrát. Pontosabban inkább annak elsőbbségét. Talán közhelyes lenne azt mondani, hogy egy felgyorsult világban élünk, amely egyre inkább veszít értékeiből, hiszen bármely korból vizsgálunk meg filozófiai jellegű írásokat, ugyanezt látjuk. Ugyanezt érezte Hésziodosz, Platón, minden ókori filozófus, aki az utópikus aranykorba vágyott vissza, ennek megvalósítására törekedtek a középkori vallásos szekták, ezen a gondolaton alapult a reneszánsz, a felvilágosodás, de még a kommunizmus is. Minden kor azt hiszi, hogy a lehető legrosszabb a világon. Talán különösen nehéz ez akkor, amikor fenyegetésként érzékelnek valamit, ami valami nehezen elérhető veszélyeztet, a nemzeti szuverenitás pedig egy ilyen dolog.

A nemzeti szuverenitás (a továbbiakban mint szuverenitás) nemcsak érzelmileg, hanem a demokratikus értékek szempontjából is kényes téma. Ez a szuverenitás garantálja (legalábbis elméletileg) az általános választójogot, a politikai elit cserélődésének lehetőségét, a politikai „nyitott kapuk” elvét, azaz a mindenki számára biztosított lehetőséget a politikai életbe való beleszólásra, továbbá azt is, hogy a külpolitikában ne csak egy szűk réteg, hanem ténylegesen a „nép” érdekeit artikulálják. (Hogy ez a felfogás logikailag mennyire ellentmondásos, és a gyakorlatban mennyire alkalmazhatatlan, arra itt nem térnék ki.)

Amikor tehát a szuverenitás elméletén keresztül legitimáljuk a politikai jogok kiszélesítését, joggal merülhet fel, hogy ezt miért kellene egy társadalomnak korlátoznia. Ha a szuverenitást úgy tekintjük, mint a szerződéselméletekből vonatkoztatott politikai jogok legitimálóját, akkor természetesen ennek korlátozása nem elfogadható.

Az Európai Unióhoz fűződő viszony tekintetében ez a szemlélet a következő kérdéseket vetetheti fel:

- Államként funkcionál-e az EU?

- Ha igen, milyen jogokat garantál az uniós polgárok számára? Szélesebb körűek-e ezen jogok, mint a hagyományos nemzetállamban?
- Ha igen, mekkora teret enged a civil szférának és az egyéni érdekérvényesítésnek?
- Ha nem, érdemes-e kilépni az Unióból?
- Működőképes lehet-e az Unió föderatív jelleggel, az uniós polgárok szempontjából?

Létezik azonban a klasszikus, hobbesi megközelítés mai átvétele is, amely a szuverenitást nem a nemzet, hanem az állam kizárólagos felségjogának tartja, attól függetlenül, hogy a hatalom maga honnan ered. Ebben az értelemben ugyan a választások által legitimálják a törvény- és döntéshozó szerveket, az állam azonban nem azonos ezekkel, egyfajta különálló entitásként létezik. Ha a szuverenitás tehát az államé, csak saját érdekeit kell érvényesítenie (azaz fennmaradását, és lehetőleg minél erősebb fellépését a nemzetközi szinten). Ha ebből az államközpontú szemszögből vizsgáljuk a szuverenitás és az Európai Unió kapcsolatát, az alábbi kérdések merülhetnek fel:

- Az állam hatalmi érdekeit sérti-e egy nemzetközi szövetség léte?
- Ha sérti, milyen kompromisszumokat kell kötnie, hogy ezzel együtt is nagymértékben meg tudja védeni saját érdekeltségeit?
- Ha nem sérti, van-e oka az államnak mégis lemondania szuverenitása egy részéről, és átruháznia az EU-ra?
- Működőképes-e az Unió mint föderáció, az állam érdekeinek szempontjából?

Jelen dolgozat a fenti kérdéseken keresztül szeretne rávilágítani arra, hogy a szuverenitás fogalmának eltérő értelmezése komoly félreértéseket okoz/okozhat az uniós retorikát illetően. Teszi ezt egy olyan helyzetben, ahol a világpiac továbbra is a 2008-as válság hatásai alatt áll, és amely az európai politikában az Európai Unió föderatív jellegét erősíteni kívánókat juttatta helyzeti előnybe.

A továbbiakban mind az egyéni és civil szféra, mind az állami és nemzetközi érdekeket szem előtt tartva kívánom megvizsgálni, tényleg fenyegetést jelent-e az Unió a nemzeti szuverenitásra vagy inkább kiszélesít egy teljesen más fajta szuverenitás-szemléletet; eltünteti-e az államokat vagy csupán integrálja őket egy nagyobb, erősebb szövetségbe.

Ehhez viszont szükség lesz egy rövid kitekintésre, miért is van szükség, egyáltalán szükség van-e föderatív Európára.

III. Európai Egyesült Államok? (A szuverenitás nemzetközi oldala)

Egy nemzetközi szervezet aktív tagjának szerepében a szuverenitás teljesen más, mint amit annak idején Hobbes megfogalmazott; nem a szuverén állam külpolitikáját mutatja, amely védi saját érdekeit és csak neki megfelelő kompromisszumokat köt, hanem egy, az államnál nagyobb szervezet jog- és szabályrendszerének veti alá magát.

Jelen esetben ez az államok feletti szervezet az Európai Unió, amely azért is különleges, mert nem csak államok, hanem vállalkozói és civil érdekek is összefonódnak a keretein belül, így nem elemezhető úgy, mint egy egyszerű, elitek által vezérelt államszövetség. Pontosan ez a multidimenzionalitás az, ami miatt az Európai Unió körüli kérdések ennyire sokrétűek és ellentmondásosak lehetnek, mint amennyire a közéletben és a napi politikában érzékelhetjük.

Azt, hogy miként értékelhetjük az Unió szerepvállalását a szuverenitást illetően, a fentiekben már nagyrészt megtárgyaltuk, így már csak az a megközelítés marad hátra, amelyben megvizsgálhatjuk, mennyire marad szuverén egy-egy tagállam az Unión belül, elvész-e egyáltalán az állami szuverenitás, szuperállam-e az Európai Unió és kell-e egyáltalán állami szuverenitás egy ilyen nemzetközösségben.

Az egyes államszövetségek szuverenitásának problematikája itt is visszavezethető arra, hogy a tagállamok külön-külön, vagy egységesen, mint a külső fenyegetéssel/konkurenciával szemben fellépő aktorként határozzák-e meg magukat, hiszen ebben a kérdésben nem mindegy, hogy az állami szuverenitást alárendelik-e az államszövetségnek, és ha igen, milyen mértékben teszik ezt.

Az egységes Európa ötlete nem új keletű dolog – valószínűleg a kereszténység teljes kontinensre való kiterjedése vetette fel először egy európai birodalom ideáját, ekkor persze szigorúan az uralkodói szuverenitás égisze alatt. A mai Európai Unió alapjait azzal a céllal hozták létre, hogy a II. világháború után stabilizálják a gazdaságilag megroppant térséget, és elkerüljék a további nemzetközi konfliktusokat, ezt a kitételeket a későbbi szerződések is megerősítették. Ebben az időszakban Churchill 1946-os, zürichi beszéde veti fel először az egyesült Európa jóléti vízióját – a Nemzetszövetség utódjaként, az ENSZ-szel együttműködő szervezet célja a kontinentális „béke, biztonság és szabadság”² megteremtése. Ez a szellemiség maradt a később kialakuló Európai Unió szerződéseinek alapja is: „Az Unió célja,

² Winston Churchill beszéde, Zürich, 1946. szeptember 19. (<http://www.churchill-society-london.org.uk/astonish.html>)

hogy előmozdítsa a békét, annak értékeit és az emberek jólétét.”³ A Lisszaboni Szerződés emellett részletezi az uniós pillérek megoszlását, a munkaerő szabad vándorlásának elvét, a kisebbségek védelmét, kiemelten kezeli a kohézió meglétét és megerősítését, a nemzetközi együttműködést, stb.⁴

Anélkül, hogy jogi értelemben is ízekre szednénk a fenti szerződés szuverenitásra vonatkoztatható részeit, tegyük ezt inkább fogalmi értelmezés keretében. Fentebb már említettem, hogy ennél a procedúránál korántsem mindegy, hogyan értelmezzük a szuverenitást, így elkülöníthetjük, az államra mint intézményre vonatkoztatott szuverenitást, amely inkább hatalmi fennhatóságot jelent, és az állampolgárokra vonatkoztatott, úgynevezett társadalmi - civil szuverenitást, amely nem jelent többet, mint a civil szféra érdekérvényesítő képességét a politikai szintén.

Az államra vonatkoztatva rögtön szembeötlik, hogy az egész dokumentumban nem esik szó a szuverenitás kérdéséről; az államok tagállamokként, az uniós procedúrák végrehajtóiként vannak feltüntetve, önállóságukban nemhogy megerősíti őket, hanem egyszerűen meg sem említi. Ennek nagy valószínűséggel két oka lehet:

- a nyugati politológiában a szuverenitás már nem aktuális fogalom, az feloldódott a globalizációs folyamatok során;
- az Európai Unió tagállamai csatlakozásukkal szuverenitásuk nagy részét átruházták az uniós intézményekre, önállóságuk csak arra terjed ki, amelyet a közösségi jog nem szabályoz.

Nemzetközi intézmények szempontjából a szuverenitás ilyen esetben magára az intézményre száll át, hiszen klasszikus értelemben ez olyan jogi védelem, amellyel szemben az adott szervezet képes megvédeni magát bizonyos külső tényezőktől, illetve képes magát meghatározni a nemzetközi viszonyokon belül. Ebben a tekintetben a szuverenitás ténylegesen létező dolog, annak ellenére, hogy az uniós tagállamok több, világméretű szervezet tagállamai is, a gyakorlatban pedig ez a szuverenitás nem igazán érvényesül például az amerikai és kínai piaci befolyásokkal szemben.

Ennek ismeretében feltűnő a szupranacionális Európa tervében kirajzolódó rugalmatlanság – amióta Sully felvázolta egy esetleges európai konföderáció tervezetét, annak elemei, mozgatórugói nem sokban változtak.

³ Lisszaboni Szerződés, Általános rendelkezések, 1.) (4)

⁴ Lisszaboni Szerződés, 2. bekezdés 2)-6).

A középkori, kereszténységen alapuló kulturális egységesülés ugyan csak a szűk írástudó réteget érintette,⁵ alapjaiban már magában hordozta a külső fenyegetéssel szembeni összefogás és a gazdasági együttműködés iránti igényt. Sully konföderációs Európája hasonló alapokra épült – megszüntetni a belső, hatalmi konfliktusokat, elhozni az „örök békét”,⁶ amely végleg megalapozta a későbbi páneurópai mozgalom mozgatórugóit.

További, ma is létező elem a regionalitás – míg Sully ezt monarchiák, királyságok és köztársaságok alatt képzelte el,⁷ mára, a schengeni határrendszer és a régióalapú fejlesztési rendszer által, a „békés határrendezés” is megvalósult, illetve hasonlóan alakult az egyes országok küldötteiből álló tanács sorsa is.

Sully Európája, bár sok tekintetben ellentmondásosnak mondható, mégis sokakat megihletett kritikus időszakokban – többek között az I. világháború utáni Népszövetség és a II. világháború utáni, kizárólag gazdasági alapokon szerveződő Montánunió is ezen eszme nyomán született. Coudenhove-Kalergi Páneurópai Mozgalma gyakorlatilag várható reakció volt a világháború utáni békerendszer okozta feszültségekre, míg Briand gazdasági uniós terve ugyanezen logika mentén vezetett a mai uniós berendezkedéshez.

Ahogy Briand a végső célt megfogalmazta:

*„Úgy gondolom, hogy azokat a népeket, melyek földrajzilag oly közel fekszenek egymáshoz, mint az európaiak, egyfajta föderatív köteléknek kellene egymáshoz fűznie. [...] Természetesen ez a közösség mindenekelőtt a gazdaság terén tevékenykedne, hiszen ez a legégetőbb kérdés. Ennek ellenére biztos vagyok abban, hogy ez a föderatív kapcsolat politikai és szociális tekintetben is üdvös lenne, persze anélkül, hogy érintenénk ezzel azoknak az államoknak a szuverenitását, melyek nem tagjai egy ilyen közösségnek.”*⁸

A fentiek rögtön két kérdést is felvetnek: egyrészt, hogy az eddigi uniós változásokat figyelembe véve, valóban elkerülhetetlen-e a konföderáció; másrészt hogy a tagállami szuverenitás kérdése már ekkor eldöntött volt-e.

Annak ellenére, hogy Barroso bejelentése után egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy az uniós politikusok (legalábbis egy részük) kész tényként kezelik a föderatív átszerveződés kérdését, ez nem ad okot arra, hogy bármit is előre eldöntötnék tekintsünk. A 2012. október 19.-i uniós csúcson eldöntöttek pusztán az eddig is meglévő pénzügyi integrációt mélyítik

⁵ Katus László – Respublicana Christiana. Európai közösség a középkorban in. Rubicon 1997/5-6. Európa

⁶ A nagy terv. Sully terve Európa újrendezésére in Rubicon 1997/5-6. Európa

⁷ Uo.

⁸ Ormos Mária: A Briand-terv és Magyarország in. Rubicon 1997/5-6. Európa

majd el; habár a nemzeti szuverenitás ezzel tovább fog csökkenni, a föderációs intézkedések elhalasztása ellenére is.

De valóban szükség van-e a tagállami szuverenításra egy szupranacionális szervezetben?

Az Európai Unió elméletben nem korlátozza egyik tagállamot sem saját érdekeinek érvényesítésében, habár bizonyos esetekben kötelezettségszegési eljárást indíthat a kirívó intézkedések elkerülésére (lásd a magyar példát). Annak ellenére, hogy sokan hangoztatják a nemzeti szuverenitás feleslegességét (gondoljunk csak Van Rompuy 2010-es nyilatkozatára)⁹, egy gazdasági közösség ideális együttműködése egyaránt megköveteli az állami és nemzeti érdekérvényesítést.

A nemzeti szuverenitás (azaz a civilek saját érdekérvényesítő képessége) kimondottan erősnek tekinthető, ha azt nézzük, hogy számos civil szervezet és magánszemély juthat uniós pályázati pénzekhez anélkül, hogy az állami bürokrácián kellene átfuttatni a pályázati anyagokat. Emellett, hogy a nem állami kezdeményezések ne nyomják el az államiakat (melyre csak elvileg lehetne példát hozni, a gyakorlatban ez a „veszély” nem fenyeget), a tagállamok is sikerrel pályázhatnak adott pénzösszegek elnyerésére, így adva hangot és teret saját prioritásaiknak.

Látható tehát, hogy a pénzügyi integráció nem fenyegeti teljes mértékben sem az állami, sem a civil szuverenitást. Tény, hogy egy esetleges közös bankfelügyelet megszületése jelentősen korlátozná az állami pénzügyek felhasználási keretét, de ez korántsem jelenti a tagállami szuverenitás megszűnését – ez csak akkor lenne lehetséges, ha az unió szuperállammá alakulna át, mely esetben minden tagállam kötelezően átruházná minden jogkörét az újonnan alakult államszervezetre.

De valóban megtörténhet-e egy ilyen lépés? Elméletileg igen, gyakorlatilag viszont eléggé kétséges. Bár Coudenhove-Kalergi szerint „minden nagy történelmi esemény utópiaként indult és valósággá vált”,¹⁰ az Európai Unió szuperállammá válása (amelyben a tagállamok minden szuverenitásukat egy központi kormányzatra ruházzák át) jelenleg nem tűnik kivitelezhetőnek. Habár vannak, akik ezt kétségbe vonják, a konföderáció korántsem egyenlő egy szupranacionális állammal. Előbbi ugyanis a tagállamok laza szövetségét jelentené, egy árnyalatnyival integráltabb politikai – gazdasági intézményrendszerrel, amely már napjainkban is létezik, ennek megvalósítására igen komoly esélyek látszanak.¹¹

⁹ dailymail.co.uk/news/article-1328568/Nation-states-dead-EU-chief-says-belief-countries-stand-lie.html

¹⁰ Pallai László: A Páneurópa-mozgalom. Az Európai integráció korai képviselői: Coudenhove-Kalergi és Briand in. Rubicon 1997/5-6. Európa

¹¹ mno.hu/kulfold_archiv/orban-igy-mentheto-meg-az-eurozona-1112429?oldal=2

A Barroso által felvetett föderációra, pont a tagállamok szuverenitásuk iránti érzékenysége miatt, kevés esély látszik, ezt valószínűleg csak az válthatná ki, ha egyes tagállamok, mint például Görögország vagy Spanyolország, kilépnének az eurozónából.

Végző soron tehát veszélyeztet-e a tagállami szuverenitást az uniós intézményrendszer? A válasz egyértelműen nem. Korlátozza, igen, de alapvetően minden tagállamnak megmaradtak azon klasszikus tulajdonságai, amelyekkel hagyományosan egy szuverén államot jellemzünk: ezek pedig a más államok által való elismertség és a belső hatalmi monopólium.

IV. A mindenható Leviatán (Az állam szuverenitása)

Az állam mint intézmény szuverenitása magában foglal minden olyan állami-közigazgatási intézményt, amely a hatalmi monopóliumból valamilyen mértékben részesül. A klasszikusnak számító, hobbesi értelmezés ugyan ebben az esetben még helyenként elfogadható, de az állami szuverenitás vizsgálatánál mindenképp figyelembe kell venni, hogy a szuverén döntéshozó ma már nagymértékben függ a nem állami szereplők véleményétől is.

Ennek ellenére mégis azzal kezdeném, hogy Hobbes kritériumai alapján beszélhetünk-e napjainkban egyáltalán szuverenitásról?

Thomas Hobbes, Leviatán című munkájában a következőkkel jellemzi az államot: *„egyetlen személy, akinek cselekedeteit illetően egy nagy emberi sokaság minden egyes tagja egymással kötött kölcsönös megállapodás alapján megbízónak tekinti magát avégett, hogy e személy mindannyiunk erejét és eszközeit a béke és a közös védelem érdekében úgy használhassa fel, ahogy célszerűnek tartja. És e személy megtestesítőjét uralkodónak hívjuk, akiről azt mondjuk, felségjogai vannak, és a többiek mind alattvalói.”*¹²

Eszerint az állam nem annak lakosainak összessége, nem földrajzilag körülhatárolt, önálló jogrendszer alapján működő társadalmi egység, hanem egy önmagában is létező, társadalmi szerződés alapján létrejött, emberek feletti entitás, melyet az uralkodó, illetve a döntéshozó szervek csak megtestesítenek, de semmiképp sem azonosulhatnak vele teljesen.

Amennyiben ezt a felfogást modernizálni szeretnénk, a következőképp fogalmazhatnánk meg a fentieket: az állam olyan entitás, melyet az állampolgárok felhatalmaznak minden szükséges joggal ahhoz, hogy a bel- és külpolitikában törekedjen a békére. Ebben a rendszerben az állam hatalmával a közigazgatási szervek rendelkeznek, melyek egységes jogrendszerének az állampolgárok kötelezően alávetik magukat, annak működését az államot megtestesítő szervekre hagyják.

A fentiek értelmében semmiképp sem beszélhetünk állami szuverenitásról, hiszen nemcsak az államfelfogás változott meg, de maga az államszervezet is úgy rendeződött át, hogy (legalábbis elméletben) bár az állami ügyek intézését egy szűk réteg végzi, mégis el kell számolnia a teljes lakosság irányába, amely a hatalmat valójában birtokolja.

Akkor hogyan is tekintünk ma az államra? Bár Hobbes szemlélete néhol még tetten érhető,¹³ az állam, saját felfogásomban, a következő: olyan jogi – társadalmi hálózat, amely

¹² Hobbes, Thomas: Leviatán 197 – 198. old. 2001. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár

¹³ Lásd a Szent Korona-tant, ahol a főhatalom nem evilági entitás, csak megiszemélyesítve van jelen a kormányzás során.

földrajzilag jól körülhatárolható területen, sajátos jogi keretrendszeren belül fejti ki hatását. Így egyrészt nem vesznek el a nem állami szereplők, mint a döntéshozatali procedúrák aktív szereplői, és megmagyarázza azt is, hogy a jogi és gazdasági harmonizáció ellenére, miért nem állam az EU.

Az állami feladatok köre is megnövekedett, mióta Hobbes megfogalmazta saját elképzeléseit; habár az is tény, hogy ezek a feladatok leginkább az állam belső működésére vonatkoznak (úgy mint szociális háló kiépülése és fenntartása), külpolitikájában fő feladata a többi állammal való együttműködés szorosabbá fűzése vált, már ami a nyugati típusú államokat illeti.

Ez utóbbi azért is érdekes, mert automatikusan felveti a szuverenitásban foglalt érdekérvényesítés problematikáját: amennyiben minden államnak kötelezően törekednie kell a jószomszédi viszony ápolására, eléggé leszűkül annak lehetősége, hogy vitás kérdésekben minél inkább érvényesítse saját célkitűzéseit. Bizonyos értelemben pontosan ez volt a cél; a nemzetközi kapcsolatok ápolásával elkerülhetők a fegyveres konfliktusok, ugyanakkor megfigyelhető, hogy az európai államok közti hierarchia továbbra is fennmaradt, ahelyett, hogy közeledtek volna egymáshoz.

Az Egyesült Királyság érdekérvényesítő technikája, az ország tradicionális politizálása során kivételnek számít – a legtöbb kérdésben még mindig tartózkodó álláspontot foglal el, de nagyhatalmi státuszát nem lehet elvitatni. Franciaország, de leginkább Németország dominanciája a kontinensen azonban minden kétséget kizáróan létezik, különösen utóbbi befolyása a kelet-közép-európai térségben. Ennek következményeként megfigyelhető, hogy ez a berögzült domináns kép nagyban akadályozza a 2004 óta csatlakozott államokat abban, hogy a „nagyok” ellenében próbálják meg érvényesíteni saját céljaikat.¹⁴

A szuverenitás így nagyjából a belpolitikai kérdések önálló megoldására korlátozódik, de csak abban az esetben, amennyiben nem sérti az uniós jogrendszerben foglaltakat. Amíg ez a szabályozás az emberi jogokat érinti, nem szül konfliktusokat, mikor azonban gazdasági kérdésekre terelődik a szó, egyre több ellenvetés merül fel az Unió rendszerével kapcsolatban.

Ennek lehetséges okaiként a legtöbb elemző az Unióval szemben táplált túlzott elvárások utáni csalódást, az integráció elmaradását jelöli meg,¹⁵ véleményem szerint minden megnevezett indok visszavezethető a szuverenitás tisztázatlanságának problémájára.

¹⁴ Kiváló példa erre a francia és a magyar libamáj forgalmazása körüli botrány, amelynek végkimenetelében közrejátszott a magyar politikai elit tehetetlensége is.

¹⁵ Bíró Nagy András – Boros Tamás – Varga Áron: Euroszepticismus Magyarországon. A Policy Solutions politikai elemzése a Friedrich Ebert Alapítvány számára

Habár a Policy Solutions elemzése nem mutat ki jelentős visszaesést az Európai Unió megítélésében,¹⁶ a kormány retorikájának hatásaként az Unióhoz fűződő viszony az egyik legfontosabb vitatémává lépett elő a közéletben. Ennek egyik legerősebb jele, hogy az euroszkepticizmus fő vonalát ma Magyarországon nem egy szélsőjobboldali párt képviseli legerősebben (bár közöttük található a legtöbb ellenző),¹⁷ hanem egy, Dúró József besorolása alapján, puha euroszkeptikus,¹⁸ ráadásul kormányon lévő párt vállalta magára ezt a szerepet.

A Fidesz retorikájában feltűnően sokat szerepel a szuverenitás védelme, a „nem leszünk gyarmat” eszméjének megfogalmazása, melyre kiváló példa az ez év tavaszán megrendezett Békemenet. A Fidesz kommunikációjából az szűrhető le, hogy szuverenitás alatt az ország döntési függetlenségét érti, melybe az Európai Unió jogtalanul avatkozik be, ebből következtethető, hogy a kormánypárt számára az Unió elsősorban kereskedelmi – gazdasági szövetség, de korántsem egység; emiatt minden központosítást célzó törekvés, illetve jelen esetben központi válságkezelési technika „erőltetése” a tagállamokra, a tagállami szuverenitás elleni támadásként értelmezhető.

Hasonló, bár jóval kritikusabb, „kemény euroszkeptikus” hangnemet üt meg a Jobbik, amely politikai elhelyezkedéséhez híven, nacionalista szempontból támadja nemcsak az uniós intézkedéscsomagokat, de magát az Európai Unió létét is, amely a párt EP-tagságának tényét tekintve kissé meglepő lehet.

A Jobbik, bár retorikájában jóval radikálisabb, mint a kormánypárt, érveiben mégis sokban hasonlít a Fideszre. Ami lényegesen megkülönbözteti a két pártot, hogy míg a Fidesz vezető szerepet kíván kiharcolni a magyar érdekeknek az Unión belül, és elutasít mindenféle brüsszeli „utasítgatást” a válságkezelést illetően, addig a Jobbik az Uniót kívül képzelel el a magyar érdekek legmegfelelőbb védelmét. Az EU a Jobbik szemében diktatórikus rendszer, amely kiszipolyozza a magyar piacot, miközben az országnak járó pénzüsszegek felhasználását is önkényesen szabja meg.¹⁹

A Jobbik EU-ellenes kommunikációjának legfőbb elemei az Európai Egyesült Államok megszületésének megakadályozása és egy népszavazás kiírása az Unióból való kilépésről. Előbbi azon feltételezéseken alapul, hogy az uniós koncentráció egyenesen vonja magával a nemzetek önrendelkezési jogának csökkenését, így az EU diktatórikus intézményrendszerén keresztül dőlnek el az egyes tagállamok pénzügyi, gazdasági, végső esetben politikai

¹⁶ Uo. 6. old.

¹⁷ Uo. 4. old.

¹⁸ Dúró József: Euroszeptizmus ma in. Politikatudományi Szemle XIX/4. 53 – 85. old., MTA Politikai Tudományok Intézete, Bp.

¹⁹ Magyar Élet Menete, Vona Gábor beszéde (<http://www.youtube.com/watch?v=yCYNgu9WVzI>)

manőverei. A Barroso által javasolt föderatív átrendeződést a Jobbik egyértelmű bizonyítékként kezeli az orwelli szuperállam létrejöttéhez, így természetesen ellenez minden centralizációs kísérletet.

Valóban létrejöhet-e egy ilyen diktatórikus szuperállam? Amennyiben saját államértelmezéséből indulunk ki, a válasz egyértelműen nemleges, mivel az Unión belül nem található közös társadalmi identitás. Habár ez még nem bizonyítja egyértelműen, hogy ne szülessenek kísérletek egy birodalom létrehozására, hozzá kell fűznünk, hogy minden diktatúra igyekezett magát ideologikusan legitimálni; erre itt nem találunk példát. A Pán-európai Mozgalom által idealizált egységes Európa képe túlságosan utópisztikus ahhoz, hogy megvalósítható legyen, és bár az Unióban vezető szerepet betöltő politikusok és szakemberek előszeretettel vallják magukat az európai eszme híveinek, mint láthattuk, a tagállami szuverenitás drasztikus csökkentését legtöbbjük hevesen ellenzik.

A fentiek ismeretében már megválaszolhatjuk a dolgozat elején feltett kérdések egy részét: az Európai Unió léte ugyan nem fenyegeti az európai államok létezését és szuverenitását, de a csatlakozókat, különböző gazdasági előnyükért cserébe, határozottan felszólítja bizonyos hatáskörök átadására (legfőképp pénzügyi tekintetben). Ezen gazdasági lehetőségek ígérete általában önmagában képes motiválni a jelentkezni kívánó országokat bizonyos jogkörök átadására, anélkül, hogy szuverenitási problémák merülnének fel.

Ami mégis euroszkepticizmusra készítheti a tagállamok szereplőit, az uniós eljárások gyakorlatában keresendők – azaz a döntéshozatal távolságában. Mivel az uniós lakosság döntő többsége nem rendelkezik alaposabb ismeretekkel a rendszer működését illetően, nem is képes beleszólni a döntéshozatalba; ezt tovább erősíti, hogy a döntéseket lényegében meghozó Bizottság tagjait senki sem választja, így a Parlamentnek viszonylag kevés valós szerep jut.²⁰ Így könnyen az az érzés merülhet fel egy átlagos uniós polgárban, hogy semmi köze sincs az Unióhoz, az kizárólag egy elitorientált szervezet.

Ugyanakkor tagállami szintről tekintve gazdaságilag komoly előnyökkel jár, amennyiben az adott tagállam és képviselte hatékonyan tudja képviselni álláspontját. Ez a gyakorlatban az egyik legnagyobb problémát jelenti: habár az Unión belül a gazdaságélénkítésre és a piaci verseny kiélezésére törekednek, az eddigiekből inkább az érezhető, hogy a fejezet elején vázolt gazdasági hierarchia erősödik, ez pedig szintén növeli az euroszkeptikusok létszámát.

Az állami szuverenitás *egy részéről* akkor lenne érdemes ténylegesen lemondani, ha ezek az előnyök valóban teljes egészében megvalósulnának, mivel azonban erre nem sűrűn akad

²⁰ Hozzá kell fűzni persze, hogy a helyzet az utóbbi években sokat javult, a továbbiakban pedig még több hatáskört terveznek átadni az EP részére.

példa, marad a részleges, elsősorban a gazdaságot és kereskedelmet megcélzó integráció. A Policy Solutions felmérése alapján egyébként is kitűnik, hogy a választók leginkább azokat a problémákat utalnák át uniós hatáskörbe, amely vagy csak kis mértékben érintik a magyar lakosságot, vagy morálisan támogatható célkitűzések. Ilyenek a bevándorlás-politika szabályozása, a környezetvédelem és energiapolitika, a bűnüldözés és a közös kül- és biztonságpolitika. Többségük azonban nem támogatja sem a gazdasági, sem a szociális és kulturális körökben való integrációt.²¹

Egy esetleges föderális átrendeződés a fenti gazdasági és érdekérvényesítő képességbeli különbségek mellett, de még inkább a klasszikusan állami hatáskörökhöz való ragaszkodás miatt kétséges, a kulturális és szociális dimenziók központosítása minden tagállamban ellenérzést váltana ki, így állami szempontból semmiképp sem lenne jövedelmező az efelé való tolódás. Az állam számára akkor sem lenne pozitív a változás, ha a lakosság elfogadná a reformot, hiszen ezzel jelentősen csökkenne a tagállamok belpolitikai hatékonysága. A föderatív berendezkedés nyomán valószínűleg jelentéktelenné válna a pártok nagy része, nem lenne szükség tényleges érdekvédelemre, legalábbis nemzeti értelemben nem, hiszen ebben az esetben idővel feloldódna a nemzetek közti kulturális különbségek nagy része is, amely a civil szférának sem érdeke.

²¹ Bíró – Boros – Varga: Euroszepticismus 7. old.

V. A néptől, a néppel, a népért (A civilek és az egyén szuverenitása)

Láttuk tehát, hogy klasszikus állami szempontból a szuverenitás jelentős károkat szenvedne, amennyiben az Unió föderatív jelleget öltene, de a nem állami szereplőkre is negatívan hatna. Az én értelmezésemben ugyan a szokásosan nem állami szereplők is államiaknak tekinthetők (lévén a társadalom az állam része), mégis szükségesnek éreztem külön vizsgálni az államban tényleges (döntéshozó szervek, politikai pártok, azaz a politikai társadalom) és formális hatalommal rendelkezők szempontjait (a civil társadalom szférája).

Magyarország Unióhoz való csatlakozásával mind a klasszikusan állami, mind a nem állami szereplők előtt megnyílt a lehetőség az uniós pénzügyi forrásokhoz való hozzáféréshez. Utóbbiak komoly támogatást kaptak az uniós fejlesztési alapokból, különösen a regionálisan, illetve határokon átívelő projektekben érdekelt egyesületek, szervezetek, de a kis- és közép vállalkozók is számtalan pályázatot találhattak vállalkozásaik fejlesztésére.

A kis- és közép vállalkozások, a különböző szervezetek és egyesületek ebből a szempontból az uniós csatlakozás fő nyerteseinek tekinthetők – nincs olyan meghirdetett pályázat, melyre ne jelentkezne senki, sőt, a fejlesztésekre szánt összegek igen hamar ki is merülnek.²² Az Unió bizonyos szempontból tudatosan épít is az ilyen vállalkozások erősítésére, szemben az állami akciókkal, ezzel is alátámasztva saját retorikáját a munkaerő és áru szabad áramlásáról.

Civil szempontból ez hatalmas előnyökkel jár: többek között nagyrészt kikerülhetők a központi szereplők, és olyan kezdeményezések nyerhetnek támogatást, melyre az állami csúcsszervek valószínűleg nem lennének képesek a szükséges összegeket elkülöníteni; ezzel nemcsak a pályázatokat elnyerő vállalkozások erősödnek, de maga a civil társadalom is – olyan célok képesek megvalósulni, melyek központilag elképzelhetetlenek lettek volna.

Szuverenitás szempontjából a civil szférának önállóbbá kellett volna válnia az uniós csatlakozás után – ez is lett volna a cél -, ez azonban gazdasági szinten is csak minimálisan valósult meg. Sem a kis- és közép vállalkozások, sem a civil szervezetek nem erősödtek meg annyira, hogy önálló gazdasági erőt képezzenek; egyenként képesek ugyan pályázatokat nyerni, de ez nem sarkallja őket összefogásra – egy pályázati forrásból több szervezet is juthat forrásokhoz, ez mégsem vezet összehangolt cselekvéshez.

Ebből kifolyólag a civil szféra nem képes sem gazdaságilag, sem politikailag egységesen fellépni, hiszen semmi sem ösztönzi az egyes szereplőket arra, hogy saját érdekeiken túl cselekedjenek, ez pedig az uniós retorika hitelességének rovására is mehet. Amellett ugyanis,

²² http://www.napi.hu/magyar_vallalatok/ezek_a_legnepszerubb_palyazatok.531321.html

hogy a pályázati pénzeket rendszeresen központi szervek osztják le, gyakori, hogy az egyes pályázók között is szigorú hierarchia alakul ki (akár előzetesen benyújtott, sikeres pályázatok nyomán keletkezett bizalom, akár ismeretség alapján), ez pedig nem segíti a civil szféra önállósodását.

A szuverenitás ebben az esetben egyaránt jelenti az önállóságot a központi szervek mellett (de nem jelent szervezeti függetlenséget), és ebből kifolyólag jelenti a civil szféra hatalmát is a fékek és egyensúlyok rendszerében. A magyar társadalomban jelenleg egyik sincs meg. Az uniós csatlakozást követően ugyanis a civil szféra csak elemeiben volt képes támogatást szerezni, ugyanakkor nem alakult ki sem egy komolyabb összefogás, sem gazdasági, de főleg nem politikai háló, mellyel jelen társadalmi réteg sikeresen lenne képes érvényesíteni érdekeit.

Gazdasági értelemben tehát nem beszélhetünk ezen szféra önállóságáról, hiszen továbbra is rá van utalva a hatalmi szervek döntéseire, továbbá közel sem egyenrangú ezen szervekkel; sokkal inkább a civil társadalom atomizáltságáról beszélhetünk. Politikai szempontból természetesen a szuverenitás létezőnek tekintendő, amennyiben a politikai jogok használatként értelmezzük a fogalmat, önálló képviselőt viszont itt sem alakult ki, a főbb csoportosulások, melyek ellensúlyként próbálnak meg funkcionálni az erősen politizált társadalmi életben, előbb-utóbb maguk is politizálttá válnak.²³

A fentiek okán aligha beszélhetünk valódi szuverenitásról; a civil társadalom önállósága nagyjából azt takarja, hogy a központi szervek működnek tőle függetlenül, partnerségi szintű működésről szó sincs. A néptől, a néppel, a népért lincolni hármasából láthatóan pont a második kitétel hiányzik, amely megerősíthetné a kormány által sokat hangsúlyozott „nemzeti” szuverenitást.

Mit tud ezzel szemben felajánlani az Európai Unió?

Az már korábban kiderült, hogy az Unió közel sem működik államként, mivel hiányzik az összetartozás érzete, amely integrálhatna a tagállami társadalmakat egy nemzetközibb közösségbe. Ettől függetlenül az uniós politika nagyjából egységesen kezeli a civil szférát, mint nagy egészet, mely erősítésétől elsősorban gazdaságélénkítő hatást és a multikulturalizmus erősödését várja a kontinensen belül.

²³ Az LMP és a Milla „pályafutása” jól példázza a politikai célú, de civil kezdeményezésű csoportosulások pártosodási folyamatát, de ugyanezen politizáltság elmondható minden olyan egyesületről, szervezetről, melyek mögött rejtett politikai támogatók, ismerősök húzódnak meg.

Az egyes egyesületek, magánvállalkozások szempontjából ez a hozzáállás pozitív eredményeket hozott, a munkaerő és áru szabad áramlásával, a multinacionális vállalkozások számának gyarapodásával valóban érezhetővé vált a munkaerőpiac szélesedése.²⁴

Amennyiben tehát ez a tendencia tovább erősödik a válság esetleges gyengülésével, a civil szektor előtt jelentős lehetőségek állnak az érdekérvényesítésben; kérdés azonban, hogy politikailag képes lesz-e beleszólni a döntéshozatalba.

És bár szorosan nem köthető az uniós szerepvállaláshoz, néhány szót ejtenünk kell a legszélsőségesebben szuverén irányzat, az anarchizmus, és az európai egység közti kapcsolatról is. Habár Magyarországon nem létezik valódi anarchista mozgalom, és a legeuroszeptikusabb Jobbik is távol áll a valóban anarchista gondolkodástól, érdekes megfigyelni, hogy pont az Unió szorgalmaz egységes Európát, némi elméleti anarchista érvrendszer felhasználásával.

Habár Bozóki András és Sükösd Miklós pontosan az Unió bürokráciájában is erősen jelen lévő demokratikus deficit meglétével magyarázza ezen mozgalmak létezését, az uniós kommunikáció békepárti, egységorientált szólammal próbálja előre mozdítani az amerikai és kínai piac vetélytársának realizálódását.

„A demokratikus deficit leküzdésének egyik módja a demokrácia fogalmának radikalizálása, hiszen az nem létezhet aktív résztvevők nélkül. Az intézményes „demokrácia” elszakadt az emberektől, és egyre inkább korporatív apparátusokat értenek rajta. A demokrácia anarchizálása, megközelíthetőbbé és emberibbé tétele könnyen a közeljövő globális feladata lehet. A civil társadalom régi ideálja a „globális” civil társadalom utópiájában éledhet újjá. [...] Az anarcho-demokrácia [...] valójában az „európai társadalomfejlődés jelentésének” problémája.”²⁵

És valóban, nem elvitatható a tény, hogy a válság okozta változásoknak nemcsak a gazdasági rendszereket, hanem a társadalmi szerkezetet is érinteniük kell. Ez a változás egyaránt lehet a konföderáció felé való elmozdulás, egyaránt a nemzeti sajátosságok felerősödése, de mindkettőben közös, hogy civil társadalmi alap nélkül is megvalósíthatóak ugyan, de hosszútávon nem tarthatóak fenn.

²⁴ Az uniós szabályozások semmilyen akadályt nem képeznek a külföldi gazdasági vállalkozások letelepítése előtt, azoknak kizárólag a nemzeti jogi szabályozás szab határt. A gyakorlatban ez többször is konfliktust okoz, lásd például: <http://www.vpont.hu/szakertoi-jelentesek/2012-07-29/felgyorsulhat-a-cegek-vandorlasi-az-eu-n-belul.html>

²⁵ Bozóki András – Sükösd Miklós: Anarcho-demokráta. Az anarchizmus elmélete és magyarországi története 239. old. Gondolat Kiadó, Bp. 2007.

VI. Összegzés

Mi a baj tehát az Európai Unióval?

Elsősorban az, hogy prioritásai mind gazdasági indíttatásúak, míg retorikájában társadalmi összefogást sürget. Az uniós politikusok egy része konföderációt hozna létre, miközben a civil társadalom semmilyen összeköttetést sem érez az uniós intézményekkel. Amíg ezen konfliktus az uniós retorika és a gyakorlati tények között nem oldódik fel, mind az euroszeptikus nézőpont, mind az uniós polgárok által tanúsított érdektelenség fenn fog maradni.

Másodsorban a „hiba” magunkban keresendő. Az Unió egészen addig előny, amíg gazdasági előnyökhöz juttat, melyet mind a politikai, mind a civil szféra vállalkozói ki is használtak; amint azonban saját érdekeinek feladását kéri, nem vagyunk hajlandóak kompromisszumot kötni. Ez talán nem is baj, hiszen a szuverenitás bármely szintű feladása azon túl, amennyit a nemzetközi diplomácia megkövetel, holmi gazdasági előnyért cserébe – ahogy azt bármely XX. századi diktatúra megmutatta -, hosszútávon nem tartható fenn.

Harmadszor, tovább mélyíti a problémát, hogy bár minden fél ugyanazon fogalmakat használja retorikájában, mégsem ugyanazt értik alatta. A szuverenitással kapcsolatban ezáltal az alábbiak állapíthatóak meg:

Az Unió számára a szuverenitás annak önmeghatározó dimenziójában kap értelmet, melynek segítségével képes magát önálló erőként feltüntetni a nemzetközi kapcsolatokban, és amely segíti, hogy az Amerikai Egyesült Államok és Kína gazdasági, illetve politikai erejével egyenrangúként ismerhessék el. A szuverenitást gyakran azonban tagállami szinten értelmezi, így saját intézményrendszereinek keretein belül nem fordít több figyelmet erre, mint amennyi feltétlenül szükséges.

A tagállamok legtöbbje számára a szuverenitás a döntési függetlenséget jelenti az Unió rendszerén belül, mivel az uniós lehetőségeket elsősorban gazdasági, nem pedig politikai együttműködésként értelmezik. Ebben az esetben a fogalom már nem csak az önmeghatározás, de az önállóság dimenziójával is bővül, kiegészülve a klasszikus, hatalmi monopóliumot érintő felfogással is a civil társadalom felett.

Utóbbi szféra szuverenitás-felfogása azért is nehézkes, mert bár az uniós gazdaságpolitikában kiemelt helyen szerepel az államhatalmi szervek kikerülése, ezzel a civil kezdeményezések erősítése, mégsem sikerült egységesen fellépő érdekképviselőt létrehozniuk. Ezért szuverenitás szempontjából inkább a tagállamokhoz állnak közelebb, és az uniós pályázati rendszer ellenére, nem kerültek közelebb a szupranacionális szintű tevékenységekhez.

A fogalom rendszertelen használatából ered a negyedik probléma, azaz az uniós retorika eltérő értelmezése. Ebből következik az Európa Parlamentben ülő politikusok között is fellelhető euroszkepticizmus, a föderáció ötlete és a nemzetállamok megőrzése közti konfliktus, melyből sokan sokféle következtetéseket vontak le.

Ennek szemléltetésére álljon itt néhány példa, a teljesség igénye nélkül:

Annak ellenére, hogy logikusan végiggondolva egy európai föderáció a jelenlegi helyzetben nem megvalósítható, többen mégis a globalizáció elsőbbségét hangsúlyozzák, és Barrosohoz hasonlóan tovább sürgetik a föderáció létrehozását.²⁶

Az, hogy ez a föderáció milyen előnyökkel és hátrányokkal járna a tagállami szuverenitás és a nemzeti kultúrák szempontjából, jelenleg nem érdekes; az már annál inkább, hányan vizionálnak ezen felbuzdulva világkormányt, legyen az bár a világ békéjének őrzője,²⁷ akár az orwelli „Totaliteurópa”²⁸ kiterjesztése.

További kategóriát képeznek azok az euroszkeptikus erők, melyek „meggondolták magukat” a csatlakozást illetően, és látva, hogy az Unió képtelen kezelni a válságot, a kiválást sürgetik, mint például a Jobbik; ennek egyik válfaját, a nemzeti szuverenitás erősítésével nagyhatalmi pozíciót kivívó uniós tagállam elképzelését a Fidesz igyekszik megvalósítani.

Fenti példákból látható, hogy itt már nem egyszerűen fogalmi vitáról van szó, hiszen az egészen az egzisztenciális viták köréig gyűrűzött; a szuverenitás itt nem egyszerű, állammal kapcsolatos tulajdonság, de egyben jelképe és fő konfliktusa a globalizáció és a nemzetállamok szerepe közti vitának is. Hogy ez a vita végül hogyan végződik (ha egyáltalán végződnie kell valahogy), nagyban függ a gazdasági válság időtartamától, hatásaitól és magától az elhatározástól is.

A lényegi kérdés ugyanis az: akarunk-e egyesült Európát?

Ha igen, azért fontos pozíciókat kell feladnunk, melyet a gazdasági stabilizáció ideológiailag nem képes ellensúlyozni, és előbb-utóbb szakadáshoz vezethet; vagy nincs rá szükségünk, és az állami érdekek továbbra is a nemzetközi normáknak megfelelően érvényesülhetnek, anélkül, hogy ezzel gátolnánk akár egyes csoportok kulturális egzisztenciáját, akár a nemzetközi együttműködést – ebben az esetben egyszerűen csak nem lépjük át az egyenrangúság határát, hogy szupranacionális szerveket hozzunk létre.

²⁶ Többek között lásd Joshka Fischer Humboldt Egyetemen tartott, 2000. május 12.-én tartott beszédét.

²⁷ Hoós János: Globalizáció, nemzeti szuverenitás és demokrácia. Magyarország helyzete a globális világban. Köz-Gazdaság 2012/1 37 – 66. old.

²⁸ Bozóki – Sükösd: Anarcho-demokraták 196. old.

Bibliográfia

Bíró Nagy András – Boros Tamás – Varga Áron: Euroszkepticizmus Magyarországon. A Policy Solutions politikai elemzése a Friedrich Ebert Alapítvány számára

Bozóki András – Sükösd Miklós: Anarcho-demokraták. Az anarchizmus elmélete és magyarországi története Gondolat Kiadó, Budapest 2007

Churchill, Winston – Zürichi beszéd, 1946. szeptember 19. (<http://www.churchill-society-london.org.uk/astonish.html>)

Dúró József: Euroszkepticizmus ma in. Politikatudományi Szemle XIX/4, MTA Politikai Tudományok Intézete, Bp.

Dzindzisz Sztefan: Ezek a legnépszerűbb pályázatok
(http://www.napi.hu/magyar_vallalatok/ezek_a_legnepszerubb_palyazatok.531321.html)

Felgyorsulhat a cégek vándorlása az EU-n belül? (<http://www.vpont.hu/szakertoi-jelentesek/2012-07-29/felgyorsulhat-a-cegek-vandorlasi-az-eu-n-belul.html>)

Hoós János: Globalizáció, nemzeti szuverenitás és demokrácia. Magyarország helyzete a globális világban Köz-Gazdaság 2012/1

Hobbes, Thomas: Levitán 2001. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár

Katus László: Respublicana Christiana. Európai közösség a középkorban, Rubicon 1997/5 –6.
(http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/respublica_christiana_europai_kozosseg_a_kozepkorban/)

Martin, Daniel: Nation states are dead: EU chief says the belief that countries can stand alone is a 'lie and an illusion' (<http://www.dailymail.co.uk/news/article-1328568/Nation-states-dead-EU-chief-says-belief-countries-stand-lie.html>)

Orbán: Így menthető meg az euró-zóna (http://mno.hu/kulfold_archiv/orban-igy-mentheto-meg-az-eurozona-1112429?oldal=2)

Ormos Mária: A Briand – terv és Magyarország, Rubicon 1997/5 – 6.
(http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_briand_terv_es_magyarorszag/)

Pallai László: A Páneurópa-mozgalom. Az Európai integráció korai képviselői: Coudenhove-Kalergi és Briand, Rubicon 1997/5-6.

(http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_paneuropa_mozgalom_az_europai_integracio_korai_kepviseloi_coudenhove_kalergi_es_briand/)

Sahin Tóth Péter: A nagy terv. Sully terve Európa újrendezésére, Rubicon 1997/5-6.

(http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nagy_terv_sully_terve_europa_ujjarendezesere/)

Vona Gábor beszéde a Magyar Élet Menete rendezvényen, 2012. január 14., Budapest

(<http://www.youtube.com/watch?v=yCYNgu9WVzI>)